

Norska stev - en småskalig men rik visform

Ingrid Åkesson

När jag för flera år sedan kom i närmare kontakt med den norska folkmusiken, var det en visgenre som jag fann särskilt fascinerande: steven. Kombinationen av begränsad form, koncentrerat innehåll, frirytmiskt framförande och ofta ålderdomlig melodik och tonalitet gör steven till en spännande musikform, om än liten i formatet. Stev dyker upp ibland även i svenska folkmusikers repertoarer, men det finns inte mycket skrivet på svenska om stev. Den här artikeln är ett försök till introduktion av de norska steven ur både musikalisk och litterär synvinkel. Sist i texten finns några lyssningstips för den intresserade.

Det finns två typer av stev, formmässigt och historiskt sett: gamlestev och nystev. Ett ofta framfört och citerat gamlestev är det följande.

Ingjen fugle flyge så høgt
som grågåsi med si unga
og ingjen orme stinge så sårt
som falske mannatunga.¹

Den yngre formen, nystevet, kan se ut så här:

Mine stev dei kunn' lystig klinge
i joletiinn fysst me dei syngje.
Mine stev dei gjev lystig klang
det er som dei høyr' te ein spilemann.²

Dessa korta, kärnfulla småvisor framföres idag ofta i konsertform tillsammans med andra visor och *slåtter* (instrumentallåtar). De representerar en mycket gammal visform, och liksom när det gäller flera andra folkliga visgener kallas framförandesättet *kveding* (å kveda) snarare än sång (å syngje). Ordet "kvede" (kväda) fanns redan under fornnordisk tid och innebar då ungefär att framsäga en dikt rytmiskt och på ett högtidligt sätt. Idag används uttrycket ofta för ett melodiskt framförande med begränsat tonomfång och ofta tydlig rytmisering. Det används också, bland annat i kappleiks-sammanhang, i den ännu vidare betydelsen att framföra vokal folkmusik över huvud taget. Det skiljer sig från att *sjunga* psalmer, modern vissång, allsång, skolad sång etc. (Stubseid 1993: 200 f.) Kveding är svårt att definiera, men begreppet innefattar ett fritt förhållningssätt till text, melodi och puls, och åtminstone vad beträffar stev har kvedingen i många fall deklamatoriska drag.

Ett tredje slags småvisor finns med beteckningen stev, nämligen *slåttesteven*. Dessa har dock inte någon bestämd form som gamle- eller nysteven, utan motsvarar snarare de svenska polsktrallarna. De utgörs av korta texter som kan inleda eller på annat sätt höra samman med en slått (springar, halling, reinlender osv.) och innehåller dessutom ofta en trallad del. Slåttesteven lämnar jag åt sidan i den här presentationen.

¹Ingen fågel flyger så högt / som grågåsen med sina ungar / och ingen orm stinger (biter) så svårt / som falsk mannatunga.

²Ung.: Mina stev de kan lustigt klinga / i juletiden när jag dem sjunger / Mina stev de ger lustig klang / det är som att lyssna till en spelman.

Stev är en lyrisk, fyrradig enstrofig sjungen dikt med slutrim, där gamlestevet och nystevet skiljer sig åt i form och uppbyggnad, som man kan se i exemplen ovan. Många texter till såväl gamlestev som nystev finns upptecknade. Flera av de tidigare folkmusikinsamlarna har endast skrivit ner texterna; både melodiernas ofta ålderdomliga tonalitet och kvedingens rytmiskt komplicerade karaktär har varit svårare att fånga på papper. Det finns dock åtskilliga melodiuppteckningar. Gamlestevmelodier finns bara ett fåtal dokumenterade, däremot ett 40-tal nystevmelodier. Några forskare har också försökt analysera stevens musikaliska karaktär.

Gamlestev

Gamlestevet, den äldre formen, har rimflätning *abab* eller *abcb*, så att framför allt andra och fjärde raden rimmar, ibland även första och tredje. Rad ett och tre har enstavig, s k manlig, slutstavelse, rad två och fyra har tvåstavig eller kvinnlig. Den rytmiska strukturen kan variera något, men i allmänhet har rad ett och tre vardera fyra trycktunga stavelser, rad två och fyra har tre trycktunga stavelser.

Inga gamlestev finns upptecknade förrän på 1600-talet, så frågan om deras ursprung och ålder rör sig, som när det gäller flera andra genrer, mest på det teoretiska planet. Olav Bø refererar i sin inledning till den omfattande samling av stev som utgör band 5 i *Norsk folkediktning* uppfattningen att gamlestevet är äldre än de episka sångerna, balladerna, och den äldsta formen av dikt med slutrim. Steven får då antas ha efterträtt de mera komplicerade, bokstavsrimmade versmåttan med sina avancerade omskrivningar (kenningar) i den fornnordiska diktningen. Stöd för teorin anser man sig finna i omnämmandet av ”danzar” eller ”danzleikar” i Sturlunga saga från 1100-talet, som benämning på en för tiden ny sångdans. Om dessa danslekar hade formen av gamlestev bör man i så fall ha sjungit flera stev sammansatta till en längre visa. Enstaka texter med en form som påminner om gamlestevets finns bevarade från denna tid.

Emellertid har flera författare påpekat att enstrofiga (sjungna) dikter med erotiskt eller satiriskt innehåll hör till den tidigaste diktningen i många områden. I de svenska och danska adelsvisböckerna från 1500- och 1600-tal finns strofer som både innehållsligt och metriskt motsvarar gamlesteven. Dessa strofer bör ha funnits samtidigt i flera delar av Norden. Bø nämner också en teori om att denna nya diktform ska ha kommit från Normandie via brittiska öarna till Island och Norge, men tyvärr ger han inga referenser för den (Bø 1977:7 f.).

I den äldre litteraturen om stev behandlas de som en litterär genre, sällan musikalisk, och ingenting sägs om framförandet. Även de fornnordiska dikterna framfördes muntligt, men det finns ingenstans några belägg för hur det lät. I den poetiska Eddan benämnes några av dikterna kväden eller sånger; man ”kvad” eller ”framsade” kvädena. Vi vet inte om denna framförandeteknik innefattade något utöver recitation, alltså något melodiskt element. Samma fråga gäller ju också annan muntligt traderad epik i olika kulturområden. Med tanke på dagens norska kveding-begrepp är det förstuds intressant att spekulera kring detta.

Det finns ett släktskap mellan gamlestev och medeltidsballad: flera norska ballader har gamlestevets meter i sin strof. Den mest kända är *Draumkvedet* (Drömkvädets), där de tre olika melodier som används i den långa balladen enligt Olav Bø är gamlestevmelodier med omkväde (en av dem är den melodi som idag mest används till gamlestev i Telemark). De flesta av balladens strofer har lyrisk karaktär och flera finns också dokumenterade som gamlestev. Bland andra Brynjulf Alver menar för övrigt att *Draumkvedet* bygger på en rad gamlestev och inte är någon egentlig medeltidsballad (Alver 1971:128 ff.). Flera av traditionsbärarna kunde bara några få strofer och betraktade dem inte heller som tillhörande en ballad. *Draumkvedet* i den form det är mest spritt idag rekonstruerades på 1890-talet av

Moltke Moe, som ordnade texterna så att de skulle hänga bättre ihop episkt. Den lyriska fyrradningen tycks också ha använts som inledningsstrof till episka ballader både i Norge och på Island.

Ordet ”stef” på gammalnorska och isländska betyder ”tidsfrist” (fritt tolkat ”något som återkommer”) eller ”vers/omkväde”. Medeltidsballadernas omkväden kallas i Norge innstev (mellanomkväde) och etterstev (slutomkväde). Moltke Moe, och i hans efterföljd Richard Steffen, talar om ”stevstam” synonymt med dansstrof, som balladen ska ha tagit upp från dansleken (Jonsson 1978:244 ff.). Även Svend Grundtvig har använt begreppet. Stev verkar alltså ha kunnat betyda dels själva strofen, dels omkvädet.

En antitetisk kompositionsteknik (uppställd i motsatspar) är typisk för stev och andra enstrofiga diktformer: i många gamlestev utgör de två första raderna en naturskildrande del, de två sista syftar på personer eller ett aktuellt ämne – ett typiskt sådant är ”Ingen fugle flyge så hågt ...” som citerades ovan. Det förekommer två huvudgrupper av gamlestev; dels s.k. *frødestev*, visdoms- eller tankestev, som ofta för tankarna till ordspråk, och dels *ølstev* eller *kjempestev*, som användes i stevkamp, tävlingar, och snarast fungerar som nidvisor. Det verkar framför allt vara frødesteven som används idag – de präglas av ett poetiskt uttryckssätt som är tämligen tidlöst, och de är inte situationsbundna som ølsteven.

De tidigaste uppteckningarna av gamlestev gjordes som sagt på 1600-talet (Bø 1977:18), men de flesta är upptecknade på 1800-talet i de sydnorska områdena Setesdal (en del av Agder fylke) och Telemark. Ibland har flera fristående strofer med inbördes likhet i textinnehållet satts samman och framförts som en *stevrekke*. Gamlestevet kan ofta vara knutet till en plats, en sägen eller en person. Till gamlesteven finns som sagt endast ett fåtal melodier bevarade, med varianter. Troligen har det funnits flera. Gamlestevmelodierna är uppbyggda av fyra melodifraser i formen *abcd*. Exempel 1 från Telemark visar en variant av en av de melodier som används i Draumkvedet, exempel 2 den vanligaste gamlestevmelodin i Setesdal.

Moderato

Der stend ei bjørk i Bjå-lands tó - ni er run - ni up med ro - to, og
den, som to - re stev-jast med meg - má spen - ne i - mó - te med fò - to.

Ex. 1 Gamlestev från Telemark. Ur Fanitullen, Lindemans uppteckning.

MM ♩=45 ad lib.

Der æ so vent å vest-e - hei-o so um midt-su - mårs - ti - i, -
myr-ann' - æ kvit - e av fiv - il - blom - e, og lau - vi ly - ser i li - i.

Ex. 2 Gamlestev från Setesdal. Ur Fanitullen, transkr. Sven Nyhus.

Nystev

Någon gång under 1700-talet blev en ny form av den lyriska fyrradiga dikten/visan populär och började tränga ut den äldre formen. Versmått och rimflätning skiljer sig mellan gamlestev och nystev. Nystevet har rimflätning *aabb*, där *a* är tvåstavigt och *b* enstavigt. Den metrisk strukturen är fast och har fyra betonade eller trycktunga stavelser per rad:

$\vee$ | — $\vee$ — $\vee$ | $\vee$ — $\vee$ — $\vee$ ($\vee$ = trycklätt stavelse, — = trycktunga stavelse)
 $\vee$ | — $\vee$ — $\vee$ | $\vee$ — $\vee$ — $\vee$
 $\vee$ | — $\vee$ — $\vee$ | $\vee$ — $\vee$ —
 $\vee$ | — $\vee$ — $\vee$ | $\vee$ — $\vee$ —

Textens metrisk struktur står i ett komplicerat förhållande till rytmen i kvedingen och kan framträda mer eller mindre tydligt vid framförandet. En mängd nya melodier skapades, som passade nystevets meter och form. Alla nystevmelodier går att använda till samma textmeeter – alltså är de i princip utbytbara sinsemellan. Många kvedare är emellertid noga med att välja en melodi som passar till textens innehåll och stämning. Olav Bø påpekar att det är omöjligt att finna någon direkt utvecklingstråd från gamlestev till nystev. Likheter finns dock i textmetriken och i framförandet. Bland äldre kvedare har steven ibland framförts med tramp (trøing) på de trycktunga stavelserna, vilket förstärker den metrisk strukturen.

Flera författare har påpekat att man kan framföra vilken nystevmelodi som helst i snabbare tempo och få något som liknar danstypen springar, en låt- och danstyp som har släktskap med polskan. Detta är lätt att höra om man sjunger några nystev i rask tretakt.

Nystevstexterna fick ibland en frapperande ålderdomlig musikalisk dräkt (se avsnittet nedan om tonalitet m.m.). Detta är ett ganska vanligt fenomen i folklig musik; man anpassar nytt material till det tonspråk man sedan gammalt är bekant med. Det gäller t.ex. många av de svenska folkliga koralerna.

Å gjen - ta mi æ frå Rau - land - strån - di,
 d'æ ho søm ve - ve dei fi - ne bån - di.
 Mæ rau - e kinn og sylv - spen - te sko,
 å ja, Sig - ne Kjel - ling - tveit hei - te ho.

Ex. 3 Nystev efter Aslak Brekke, Telemark. Transkr. Jacqueline Pattison Ekgren. Ur Ekgren (1983).

Nysteven är ofta uppbyggda av paralleller, så att tredje och fjärde raden med andra ord upprepar det som sagts i första och andra. Det är också vanligt att melodifrasen upprepas på samma sätt, eventuellt med någon liten förändring i sista frasen - jfr ex. 3. (Det förekommer också andra former av nystevmelodier, somliga med genomgående nytt melodimaterial i varje fras). Den melodiska formen är alltså mycket kort och koncentrerad.

Nystev började upptecknas på 1800-talet, i samband med den övriga folkmusikdokumentationen. Den förste store upptecknaren var L.M. Lindeman. Stevuppteckningar finns bland annat i M.B. Landstads *Norske folkeviser*, Richard Steffens *Norska stev*, Moltke Moes och Knut Liestøls *Norske folkevisor* samt i band 5 av *Norsk folkedikting* utgiven av Olav Bø (i de två senare endast texter). Ett 40-tal melodier finns dokumenterade och en stor mängd texter, ca 15-20.000, liksom gamlesteven så gott som alla från Telemark och Setesdal.

Somliga nystevtexter bygger på gamlestev men har fått en mera personlig och direkt karaktär. Om ett gamlestev t.ex. beskriver den beundrade personen på ett opersonligt sätt är det kvedaren själv som talar i nystevet; ofta nämns också kärestans/kärastens namn. Jämför t.ex. gamlestevet

Håret hev ho som tiriltunga / å halsen æ som mjødd
Så ven æ ho i augo sjå / som soli ris ivi fjødd.³

med nystevet

Å gjenta mi æ frå Raulandsstråndi / d'æ ho som veve dei fine båndi.
Mæ raue kinn og sylvspente sko / å ja, Signe Kjellingtveit heite' ho.⁴

Emellertid finner man den mera neutrala skildringen också i nystev. Det finns en stor mängd nystev om lycklig eller olycklig kärlek. Liksom bland gamlesteven finns det också många nidvisor som har använts i stevkamp. "Å stevjust" betyder att tävla om vem som får till det mest dräpande och välformulerade stevet – till en passande melodi. Ofta ändrade man på texten i redan existerande stev eller diktade ett nytt enligt gammalt mönster. "Rennestev" kallas ibland denna tillfällighetsdiktning som bara "rinner till".

Flera av insamlarna påpekar att nystev i stor utsträckning både diktades och framfördes av kvinnor, t.ex. säterjäntor. Det verkar självklart att det är en kvinnas röst vi hör i dessa två stev med sinsemellan motsatta känslöstämningar:

Ein spilemanne han kan meg dåre / men aj, aj, aj, som han kan meg såre
Fysst han stroik og klunkar på fela si / ja då syng ein streng inn i hjarta mi.⁵

Ko kan det nytte om han kan fele / me kun alli leiv utav slåtten vene
Ko kan det nytte han fele kan / me kun alli leiv utav hallingan.⁶

---

³ Ung.: Hennes hår är gult som käringtand och halsen är vit som snö, och så vackra är hennes ögon som när solen går upp över fjället. (Blomman tiriltunga figurerar ofta i norska visor och har mera romantiska associationer än namnet käringtand har på svenska.)

⁴ Och jäntan min är från Raulandsstranden, det är hon som väver de fina banden / med röda kinder och silverspända skor, ja Signe Kjellingtveit heter hon.

⁵ Ung.: En spelman han kan dåra mig, men aj, vad han kan såra mig / när han spelar och klingar på sin fela då sjunger en sträng i mitt hjärta.

⁶ Ung.: Vad nyttar det om han kan fela, jag kan aldrig leva av fina låtar / vad nyttar det om han fela kan, jag kan aldrig leva av hallingar [låt- och danstyp].

Det verkar inte finnas något svar på frågan varför dokumentationen av stevtraditionen är begränsad till Telemark och Setesdal/Agder. Båda områdena har sedan länge en mycket stark känsla för den egna traditionen och där man medvetet har bevarat den folkliga kulturen – jämför t.ex. med Dalarna och Hälsingland i Sverige. Detta är självklart till stor del orsak till att de flesta medeltidsballader är upptecknade därifrån – dels har traditionen levt kvar längre, dels har troligen insamlarna sökt sig dit i första hand. Beträffande nysteven utgör de en såpass sen levande tradition att det borde finnas mera dokumentation från andra delar av Norge om traditionen varit lika stark där.

Olav Bø menar att telemarkssteven i regel är ”meir satiriske, noko uvordne og sleivute i talen somtid, men alltid friske og kvikke”, medan setesdalssteven är mera ”stillferdige” och ”sviv meir om elskhug og ungdoms lengt” (Bø 1977:41). Det har dock funnits täta förbindelser mellan de båda områdena, som ligger nära varandra, och stev har vandrat från det ena traditionsområdet till det andra, så att åtskilliga finns på båda ställena och ett visst stevs geografiska ursprung inte kan bestämmas säkert. Det brukar också sägas att i Setesdal framförs steven generellt mera frirymiskt, i Telemark med fastare tretaktskaraktär (Stubseid 1993:213). Det gäller dock inte alltid, t.ex. framför Brita Bratland från Telemark flera av sina stevmelodier med oregelbunden puls och andra med regelbunden. En skillnad i form är att sista raden/melodifrasen upprepas i somliga telemarksstev (jfr ex. 4). De kan också ha ett omkväde.

The image shows a musical score for a Telemark nystev. It consists of three staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The lyrics are written below the notes. The first line starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a simple, folk-like style. The lyrics are: "I Hjart-dals - da - len der har eg gjen - gi åk øl å". The second line starts with a measure rest of 4 measures, then continues with the melody. The lyrics are: "bræn - de - vin har eg fin - ni å øl å bræn - de - vin har eg fått så læng - je". The third line starts with a measure rest of 8 measures, then continues with the melody. The lyrics are: "peng - ar i pung - en nok så læng - je peng - ar i pung - en rok". The score ends with a double bar line.

Ex. 4 Nystev från Telemark med upprepad sistarad. Från Lindemans uppteckningar.

Sekelskiftet 1900 medförde ett slut på den folkliga stevdiktningen i Telemark. Den togs i stället upp av etablerade författare som Arne Garborg. Detta hände också i Setesdal, men dessa stev kom att blandas med de äldre och blev efter hand anonyma. Här kan man alltså tala om en i princip obruten levande tradition fram till idag. Spelmanen Gunnar Stubseid från Setesdal samlade under 1960- och 70-talen in sena tiders stev; här finns bl a debattstev och reklamstev. En sökning (2003) i norska Nasjonalbibliotekets databas visar en samling nydiktade stev, utgiven 1996.

Rytmik, tonalitet och melodik

Eftersom det finns så mycket större dokumentation av nystev är det här det är lättast att studera det musikaliska framförandet, vilket har gjorts av Reidar Sevåg och Jacqueline Pattison Ekgren. Jag har också gjort en egen mindre studie. Nystevens uppbyggnad är ju tvådelad; dels säger texten ofta samma sak i två något olika formuleringar, dels upprepas första delens melodi – mer eller mindre – i stevets andra del. Dessutom sönderfaller varje

sådan formdel i två fraser, som sammanfaller med en textrad. Man kan alltså säga att stevet innehåller fyra melodifraser, som i sin tur kan delas upp i två motiv. Många kvedare i traditionsinspelningar betonar stevets två formdelar mycket tydligt, som nästan fristående enheter. Ibland står även varje fras för sig. Här kan troligen stevets textinnehåll och textliga uppbyggnad spela in. Över huvud taget har kvedarna ett fritt förhållningssätt till förhållandet mellan melodins rytmik å ena sidan och textfrasernas trycklätta respektive trycktunga stavelser å den andra. Detta gäller, som Sevåg påpekar, inte enbart de stev som framförs på ett tydligt deklamatoriskt sätt, utan också när framförandet närmar sig 3/4-takt (Sevåg 1987).

Generellt kan man säga att en nystevtextrad med fyra trycktunga och sex eller sju trycklätta stavelser, t.ex.

Kor er du lin-da og lagd i vog-ga

∨ — ∨ — ∨ ∨ — ∨ — ∨

melodiskt/rytmiskt motsvaras av mönstret kort-lång, kort-lång, kort-lång, kort-lång. Melodirytmerna accentueras av vissa kvedare genom att man markerar de trycktunga stavelserna t.ex. med tramp (som påminner om spelmansens trampmarkering i en telemarksspringar fast i annat tempo). Det fria förhållandet till textmeter och puls kan emellertid innebära att kvedaren håller ut melodin på obetonade/trycklätta textstavelser och därmed skapar en annan betoningsstruktur som ligger parallellt med kort-lång-mönstret. (Jfr Sevåg 1987) Det här mönstret finner man t.ex. hos Gro Heddi från Setesdal (se notex. 5). Även Pattison Ekgren utgår från kvedarnas taktmarkeringar och kort-lång-mönstret.

Ex. 5 *Nystev* efter Gro Heddi, Setesdal. Transkr. Ingrid Åkesson.

Beträffande tonspråk och melodik finns stor variation. Här finns, såvitt jag kan finna, inga mera omfattande analyser gjorda. Reidar Sevåg är den som har gått mest på djupet i sina analyser av setesdalsstev. Nystevens omfång kan skifta från en kvart eller kvint upp till oktav plus kvart. Sevåg talar också om flera olika stora ramintervall för tonaliteten, och att tonförråden ofta undviker halvtonssteget samt bygger på hela och neutrala (ca $\frac{3}{4}$) tonsteg (Sevåg 1987:2 f.). Han nämner i en uppsats om folkmusikens tonspråk flera traditionsinspelningar med stev-kvedare från Setesdal – t.ex. just Gro Heddi och Torleiv Bjørgum – som exempel på denna tonalitet, som är vanlig också i annan äldre norsk folkmusik (Sevåg 1993:373). Det finns många pentatoniska inslag i setesdalsstevet, som man

inte finner i den norska traditionen i övrigt. Sevåg har också funnit många olika typer av melodisk form: bågform och terrassform, stegvis melodik och stora språng (1987:2 f.).

Pentatonik och undvikande av halvtonssteg är framträdande i den lilla provanalys jag själv gjort av sex stev inspelade med kvedare från Setesdal – samtliga kan sägas ha ett pentatoniskt tonförråd. Dessutom går det i några av steven att dela upp tonförrådet i en övre och en undre del på en kvints avstånd – dessa båda delar används i olika melodifraser. I sådana melodier får man snarare tänka sig två olika grundtoner än en enda. En sådan melodi finner vi i notex. 6 efter Torleiv Bjørgum.

Ex. 6 Nystev efter Torleiv Bjørgum, Setesdal. Transkr. Ingrid Åkesson.

Även i nystev efter kvedare från Telemark finner man neutrala intervall och allmänt ålderdomlig tonalitet och melodik, t.ex. hos Brita Bratland och Aslak Brekke. Det påpekar också Jacqueline Pattison Ekgren, som särskilt har studerat och transkriberat Brekkes kveding (Ekgren 1983).

Sammanfattningsvis är nystevens tonförråd oftast modala, varken dur eller moll utan med andra inbördes förhållanden mellan tonstegen. De har ofta flera variabla/icke-stabila tonplatser, som kan intonas olika (t.ex. liten, stor eller neutral ters) beroende på vilka toner som kommer före och efter. Detta gäller både setesdals- och telemarksstev. Framför allt ters, kvart och septima kan ha skiftande intonation, i de fall det går att göra en entydig tonalitätsbestämning. Pentatoniska drag är vanliga.

Motsvarigheter till stev i andra delar av Norden

Finns det andra nordiska visformer som liknar stev? Som jag nämnde tidigare finns det i några bevarade visböcker från 15- och 1600-talen, nedskrivna av medlemmar av svensk och dansk adel, strofer som är mer eller mindre identiska med gamlestev. Ett exempel:

Äppet det hänger så högt i träd
det stunder till jorden att falla.
Den som bliver sviken av sin kära god vän
så bliver han väl sviken av andra.

Följande strof, som finns både i Sverige och Danmark, har en direkt motsvarighet i det första gamlestevet som citerades i den här artikeln:

Ingen fogel flyger så högt
som örnen med sina ungar
Intet svärd biter så hårt.
som falske klaffares tungor.⁷

Richard Steffen, som kring sekelskiftet 1900 gjorde en jämförande undersökning av enstrofig folklyrik i Norden, använde sig bland annat av dessa adelsvisböcker. Han fann ett antal enstrofingar som metriskt liknar gamlestevet, och några som dessutom har samma typ av textligt innehåll och uppbyggnad, dvs. en naturinledning följt av en reflexion över t.ex. mänskligt beteende. Vissa av dessa strofer tycks ha vandrat inom det skandinaviska området och förekommer som strofer i längre visor, löst sammanfogade i danslekar/sångelekar eller som inledningsstrofer i ballader. De kan enligt Steffen också spåras som stomme i konstvisor (Steffen 1898:131 ff.). Han citerar t.ex. strofen nedan – i olika utformningar och kombinerad med olika andra strofer samt omkväde till vad Steffen benämner ”ringdansvisa”. Här ur Säves uppteckningar från Gotland:

Det står ett träd på min faders gård / det bär så underliga grenar
och bliver jag inte gift i år / så får jag gå här allena.

Det har alltså funnits en gamlestevliknande enstrofing i hela Skandinavien, men i Sverige och Danmark har den gått upp i andra strofformer eller genrer. Enstaka enstrofiga fyrradiga visor i nystevets form finns också i Sverige, men långt ifrån så omfattande att man kan tala om en genre. De flesta enstrofiga visor är betydligt lösare i form och uppbyggnad än steven.

I Finland växte reki-sången (*rekilaulu*) fram under 1700-talet och blomstrade på 1800-talet, samtidigt med nysteven. Reki-sången är också den en enstrofig form med fyra parvis rimmade rader (*aabb*) och med (åtminstone från början) fastlagd meter. Den sjöngs ursprungligen till ringdans. Texter och melodier kan kombineras valfritt. Reki-sången inleds ofta med en naturskildring och handlar ofta om kärlek och känslöstämningar. Liksom nysteven gentemot gamlesteven är reki-sången mera vardaglig och rättfram i förhållande till den äldre runosången. Melodierna brukar vara upptecknade i jämn taktart. Idag är reki-sång ett återupplivat bruk och finns t.ex. på åtskilliga cd. (jfr Häggman 1998:150 samt Asplund).

På Island finns fyrradiga enstrofingar, *lausavisur*, som har använts i improvisationstävlingar av liknande slag som de norska stevkamperna. De verkar ibland ha slutrim och är oftast verstekniskt komplicerade.

Några svenska folkmusiker som på olika sätt har tagit upp stevgenren är Maria Røjås, som sjunger både norska stev och enstaka svenska visor i nystevets form, Anders Larsson som har tolkat norska stev till svenska och Lena Willemark, som använder beteckningen stev på egna, korta, koncentrerade visor, ofta på älvdalsmål.

---

⁷ Klaffare är ett gammalt ord för personer som sprider förtal.

Några lyssnartips

Ur cd-serien Norsk folkemusikk, utgiven av Norsk Rikskringkasting (NRK)/Grappa:
Folkemusikk frå Agder 1995 GRCD 4062 (stev: Torbjørg Åmli Paus, Gro Heddi)
Folkemusikk frå Telemark 1995 GRCD 4066 (stev: Brita Bratland)

Övriga:

Kirsten Bråten-Berg: *Min kvedarlund* 1988 (CD 1993) Grappa Musikkforlag, HCD 7087.

Kirsten Bråten-Berg, Maria Røjås m fl: *Setes-Dalarna* 1984 (Lp) Four Leaf Records FLC 5078

Bjørgulf Straume: *Luftslaget*. Ose Kulturverkstad 1990 OK 001 MC. (Mungiga och kveding).

Hallvard och Torleiv H Bjørgum: *Dolkaren* 1987 (MC) Sylvartun SYLV 3 (främst hardingfele, Torleiv H Bjørgum kveder några stev).

Agnes Buen Garnås, Knut Buen m fl: *Draumkvedet* 1992. Kirkelig kulturverksted FXCD 50.

Ellen Nordstoga, Halvor Håkanes m fl: *Draumkvedet* 1995. Heilo HCD 7098.

Litteratur

Alver, Brynjulf 1971. *Draumkvedet – folkevise eller lærd kopidikting*. Oslo – Bergen – Tromsø.

Asplund, Anneli. *Finnish Folk Singing*.

<http://virtual.finland.fi/finfo/english/folksing.html> 2003-02-15

Bø, Olav 1977. Innleing til *Norsk Folkedikting Bd 5, Stev*. 3.utg. Oslo.

”Draumkvedet.” [temanummer av] *Telemark historie. Tidsskrift for Telemark Historielag* Nr. 16, 1995. Bø i Telemark.

Eggen, Erik 1928. ”Lidt um ’ny-stevet’ ” *Syn og segn* 34, 1928. Oslo.

Ekgren, Jacqueline Pattison 1983. *Aslak Brekke og visune hans / i samarbeid med Dagne Groven Myhren*. Oslo.

Ekgren, Jacqueline Pattison 1981. “The Norwegian ‘nystev’ and the ‘thump-theory’. Three methods of nystev melodic classification”. *Studia musicologica Norvegica* 7.

Espeland, Velle. *Draumkvedet. From Fragments of a Folk Song to a National Cultural Treasure*. www.musikkenshus.no/visearkivet/draumkvedet.htm 2003-02-15

Häggman, Ann-Mari 1998. ”Den folkliga musiktraditionen. Vokalmusiken”. *Musik i Norden*. Stockholm.

Jonsson, Bengt R. 1978. ”Richard Steffen, Norge och enstrofingen”. *Norveg* 1978.

Landstad, M. B. 1968. *Norske folkeviser*. 2.uppl. Oslo.

Liestøl, Knut & Moe, Moltke 1920-1924. *Norske folkevisor* Bd 1-3. Kristiania.

Lindeman, Ludvig M. 1963. *Ældre og nyere norske fjeldmelodier*. Faksimileutgave ved Øystein Gaukstad og O. M. Sandvik. Oslo.

Norsk Folkedikting bd 5, Stev. Ved Olav Bø. Oslo, 1977.

Sevåg, Reidar 1990. ”Struktur i vokalstoff, belyst gjennom stev”, [publ. på tyska] i *Probleme der Volksmusikforschung*, red. Hartmut Braun. Bern.

Sevåg, Reidar 1993. ”Tonalitetsspørsmålet i norsk folkemusikk”, i *Fanitullen* red. Bjørn Aksdal & Sven Nyhus. Oslo.

Steffen, Richard 1898. *Enstrofig nordisk folklyrik i jämförande framställning*. Akad. avh. Stockholm.

Steffen, Richard 1899. *Norska stev, samlade och utgivna*. Stockholm.

Stubseid, Gunnar 1993. ”Vokalmusikken”, i *Fanitullen* red. Bjørn Aksdal & Sven Nyhus. Oslo.

1500- och 1600-talens visböcker. Bd 1. Utgifna af Adolf Noreen och Henrik Schück. 1884-94. Stockholm & Uppsala.

Bd 2. Utgifna af Adolf Noreen och J.A. Lundell. 1900-1915. Stockholm & Uppsala.

Bd 3. Utgifna af Adolf Noreen och Anders Grape. 1916-1925. Uppsala.